

Radio Rīga simtgade – vēsturisks un tūristisks ceļojums

26-08-2025

[Krzysztof Sagan](#)

<https://radiopolska.pl/radioturystyka/stulecie-radia-w-rydze--podroz-historycznoturystyczna>

"Radio iela" – Radio iela – ir nosaukums, kas noteikti ir piesaistījis daudzu mūsdienu radio entuziastu uzmanību, pētot Latvijas galvaspilsētas karti. Šī mazā, no automašīnām brīvā iela, ko izmanto tikai tramvaji un gājēji, atrodas Vecrīgas nomalē, tieši pie Rīgas kanāla, akmens sviediena attālumā no dzelzceļa stacijas un slavenajām tirgus hallēm. Vēl nesen garāmbraucējs tūrists varēja tikai minēt, kāpēc Rīgas vadība izvēlējās šo nosaukumu... šodien noslēpumu atklāj neuzkrītoša, divvalodu plāksne, kas atklāta pirms desmit gadiem – viena no vairākām uz ēkas, kurā cita starpā atrodas universitātes bibliotēka, Humanitāro zinātņu fakultāte un Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultāte... Bet pirms atklājam tās saturu, dažī vārdi par pašu Rīgu...

Šīs pilsētas pie Daugavas, kurai tagad ir vairāk nekā astoņi gadsimti, vēsture ir bijusi diezgan nemierīga. Tās dibinātājs bija vācu bīskaps Alberts fon Bukshēvdens, Livonijas Zobenbrāļu ordeņa dibinātājs. Vēlāk to pārņēma poļi, zviedri un krievi. No 1561. līdz 1621. gadam tā piederēja Polijas-Lietuvas kopvalstij. Šajā laikā pilsētā kalpoja jezuītu priesteris Pjotrs Skarga... bet arī vēlākajos gados šeit ieradās daudzi poļu tautieši. 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā Rīgas Politehniskajā universitātē studēja topošais ģenerālis Vladislavs Anderss un topošais prezidents Ignacijs Moscickis. Iepinot citā radio pavedienā, atzīmēsim, ka gadsimtu mijā šeit dzimis Aloizijs Mikolajs Kašins, kurš tiek uzskatīts par pirmo Polijas radio pilnas slodzes programmu darbinieku, kā arī viņa māsa Ludmila jeb, pēc citiem avotiem, Ludvika – Staņislava Odiņeca pirmā sieva. Tie, kas pievērsis uzmanību vēstures stundās, varētu saistīt Rīgu arī ar 1921. gada līgumu, kas izbeidza Polijas-Padomju karu. Dokuments tika parakstīts Melngalvju brālības namā, kas celts 1334. gadā. Tas, iespējams, ietekmēja tā likteni... Otrā pasaules kara laikā bojātais piemineklis pēc padomju okupācijas Rīgā tika nojaukts līdz zemei. Mūsdienās var apbrīnot tā kopiju, kas uzcelta 20. gadsimta 90. gados. Citi ievēriņas cienīgi pieminekļi Vecrīgā ir viduslaiku pilsētas mājas, kas pazīstamas kā Trīs brāļi – atsaucē uz Tallinas Trim māsām –, Kaķu nams, Mazās un Lielās ģildes ēkas, kā arī pēc kara atjaunotā Svētā Pētera baznīca ar tās raksturīgo 120 metru augsto torni.

Neatkarīgā Latvijas valsts izveidojās pēc Pirmā pasaules kara. Tomēr šis bija process, kura laikā latviešiem – ar poļu palīdzību – bija jāapslāpē boļševiku un vāciešu naids. Padomju Savienība atzina kaimiņvalsts neatkarību tikai 1920. gadā. Tāpēc dažos aspektos situācija atdzimušajā Polijā un Latvijā bija diezgan līdzīga. Abos gadījumos bija svarīgāki jautājumi nekā civilās radioaprāides attīstība... Tie ietvēra konstitūcijas pieņemšanu, kas pasludinātu Latviju par demokrātisku republiku, zemes reformas ieviešanu, kas ietvēra valsts privātās zemes iegādi, kā arī parlamenta izveidi un prezidenta ievēlēšanu.

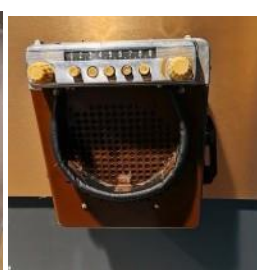
Pirms Latvijas radioaprāides sistēmas izveides

Likums "Par radiostaciju izveidošanu un darbību Latvijā" tika publicēts 1923. gada 4. jūnijā – gandrīz tieši gadu pirms Polijas līdzinieka. Tā pirmais pants noteica, ka visas radiostacijas Latvijas teritorijā, tostarp tās, kas atrodas lidmašīnās un kuģos, kas kuģo ar Latvijas karogu, ir pakļautas valsts kontrolei. Otrais aizliedza radiotelegrāfa staciju, radiotelefona staciju un radio uztvērēju būvniecību, iegādi, glabāšanu, uzstādīšanu un izmantošanu bez iepriekšējas piekrišanas. Tas bija laikā, kad vispārējās uztveršanas programmas jau tika pārraidītas tādās valstīs kā Lielbritānija, Francija, Čehoslovākija un Krievija. Latviešiem joprojām bija jāgaida likumīga iespēja tās klausīties...

Radiotelegrāfa stacijas vēlākajā Latvijas teritorijā darbojās gandrīz kopš 20. gadsimta sākuma. Tās bija piekrastes stacijas, ko izmantoja kuģu navigācijai. 1909. gadā tika pieņemts lēmums nodibināt sakarus starp Rīgu, Roņu salu Rīgas līcī (mūsdienu Igaunijas daļa) un Liepāju. Raidīšanas staciju atrašanās vietu izvēli veica trīsdesmit gadus vecs latvietis Jānis Linters, Sanktpēterburgas Elektrotehniskā institūta absolvents, Aleksandra Popova, kuru Krievijā uzskata par radio izgudrotāju, skolnieks un Sanktpēterburgas Galvenās pasta un telegrāfa pārvaldes nodaļas vadītāja palīgs. Viņš iepriekš bija veicis līdzīgus darbus Kamčatkā, stacijām, kas savienoja Petropavlovsku ar Nikolajevsku pie Amūras. Tomēr stacija, kas uzcelta Kundziņsalā Rīgas ziemeļos, karu neizturēja. Pirmā pēckara radiotelegrāfa stacija ar dzirksteļu raidītāju, ko "apmaiņā pret pārtiku" ziedoja Krievijas kaujas kuģa apkalpe, bija paredzēta iepriekšminētās Svētā Pētera baznīcas tornī. Vēl viena stacija bija paredzēta bijušās Lange un Syn kuģu būvētavas vietā Daugavas kreisajā krastā Kuģu ielā.

Vēl pirms Latvijas galīgā veidola un statusa kristalizācijas – bet pēc neatkarības pasludināšanas 1918. gada 18. novembrī – valstī sāka atgriezties inženieri un mehāniķi ar radio pieredzi, kas gūta Krievijā un citur. Starp viņiem bija Aleksandrs Tipainis, telegrāfa un telefona mehāniķis, vēlāk elektroinženieris, dzimis 1886. gadā. Pirmā pasaules kara laikā viņš vadīja reģionālās pasta un telegrāfa pārvaldes mehāniskās darbnīcas, kuras tika evakuētas uz Tartu, pēc tam Tveru un Maskavu. 1919. gadā viņš atgriezās Rīgā ar septiņiem vagoniem ar aprīkojumu un 10. jūnijā galvenajā pasta ēkā – tagadējā Radio ielā – atjaunoja savu darba vietu, kas vēlāk deva pamatu VEF rūpnīcai. Šis datums tiek uzskatīts par Latvijas telekomunikāciju un radio nozares dzimšanu. Tās attīstībai var sekot VEF vēstures muzejā, kas atrodas VEF kultūras pilī Ropažu ielā 2. Tur ir arī Tipainim veltīts stūritis. Šī nav vienīgā vieta, kur var uzzināt par VEF rūpnīcas radio darbību. Atsevišķs stūritis atrodas arī Rīgas Automobiļu muzejā, S. Eizenšteina ielā 8. Tur esot, ir vērts apmeklēt arī pagrabstāvu, kur daļa no vienas telpas ir atvēlēta dažādu uzņēmumu pirmskara radioaparātiem. Pirmajā stāvā, kā jau Automobiļu muzejam pienākas, atradīsiet vienu no pirmajiem automašīnu radioaparātiem. Ja ar šo sarakstu nepietiek, lai jūs kārdinātu apmeklēt muzeju, iesakām apskatīt arī vairākus neparastus auto eksponātus, tostarp padomju laika BMW 326 "replikāciju" (lai gan tas ir nedaudz pārspīlēti, ņemot vērā, ka tas ir no pieejamajām padomju detaļām atgūts modelis) un avarējušu Rolls-Royce.

No Automobiļu muzeja apkārtnes līdz Radio ielas rajonam var ērti izmantot sabiedrisko transportu. Brauciet ar 21. autobusu vai 35. trolejbusu. Īpaši ievērināms cieniņš ir tas, ka autobusiem, trolejbusiem un tramvajiem bieži vien ir vienādi maršruta numuri. Tomēr tas nenozīmē, ka katrs no šiem transporta veidiem brauc pa vienu un to pašu maršrutu. Tiem pat nav jābūt vienādiem sākuma vai beigu punktiem. Piemēram, 11. autobuss kursē no dzelzceļa stacijas apkārtnes uz Ķīšezera austrumu krastu, trolejbuss ar tādu pašu numuru savieno to pašu dzelzceļa staciju ar Biķernieku mežu, bet 11. tramvajs kursē no upes ostas apkārtnes uz Mežaparka mežu. 90 minūšu biļete maksā 1,50 eiro, un ir pieejamas arī 1, 3 un 5 dienu biļetes. Vislabāk ir iegādāties kartona kasti iepriekš, piemēram, kioskā, jo biļešu automātā var nebūt vietas, un vadītāji pārdod biļetes tikai lidostas līnijai (22. maršruts). Bet atgriezīsimies pie Radio ielas...

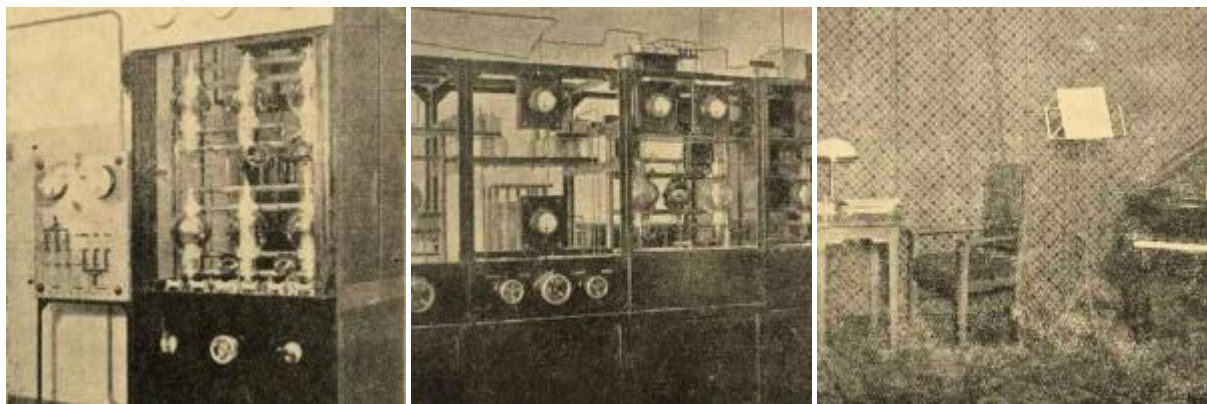
Formāli pasta ēka bija piešķirta Teātra bulvārim Nr. 15 (mūsdienās Aspazijas bulvāris Nr. 5). Tās projektētājs bija Leonīds Ivanovičs Novikovs no Sanktpēterburgas, Krievijas impērijas Galvenās pasta un telegrāfa pārvaldes arhitekts. Būvniecība bijušās linu tirgus vietā notika laikā no 1902. līdz 1904. gadam. Piekare gar Radio ielu tika uzcelta sešus gadus vēlāk. Ēka tika uzskatīta par vienu no skaistākajām ēkām, kas šajā periodā celta Rīgā. Sākotnēji darbnīcās tika remontētas kara laikā bojātās sakaru iekārtas, no 1922. gada tika ražoti telefoni, bet no 1924. gada – kristāla radiouztvērēji. Šajā laikā galvenās pasta un telegrāfa darbnīcas pārcēlās uz ēku Slokas ielā otrpus Daugavai. Mūsdienās tur atrodas Valsts arhīvs. Šī vieta bija pagaidu, un līdz 20. gs. divdesmito gadu beigām rūpnīca atradās atjaunotajās Krievijas Savienības rūpnīcas telpās, kas 1915. gadā tika evakuētas uz Harkivu.

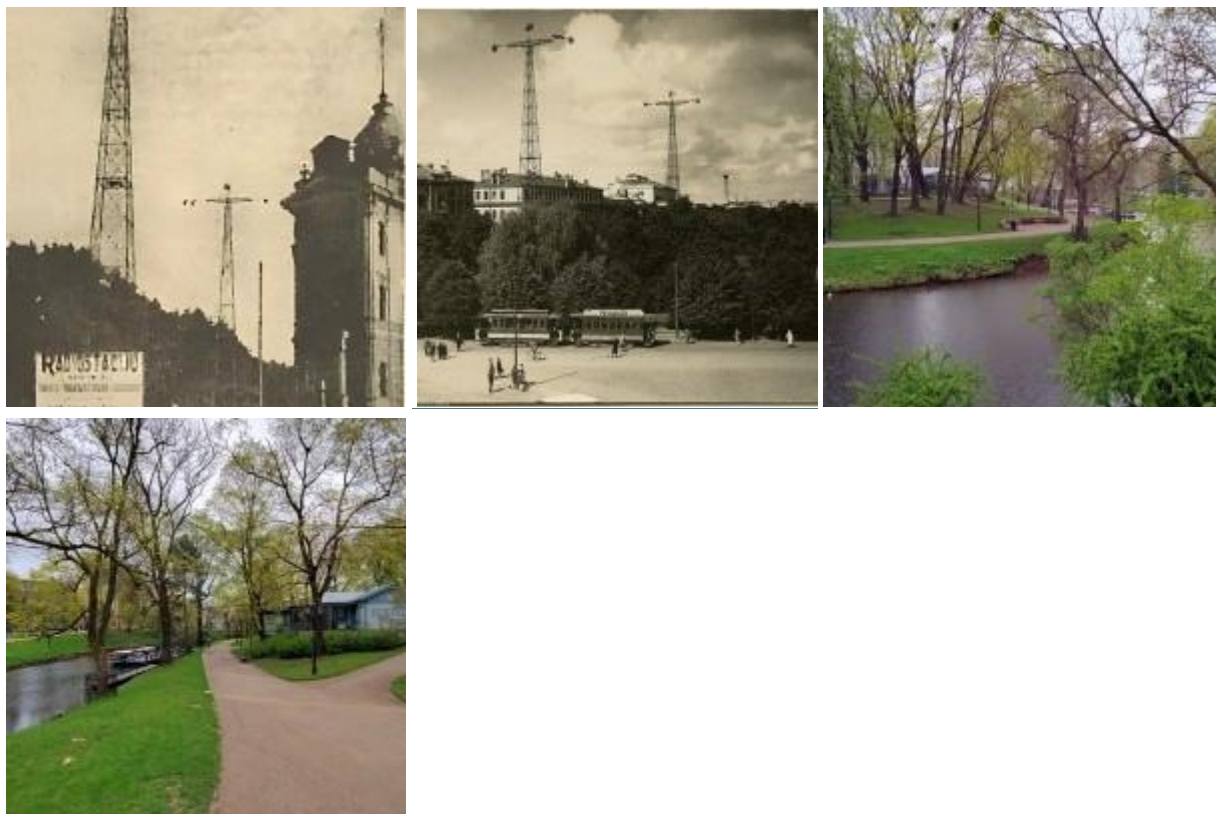
1919. gada septembrī cits radio operators, kurš atgriezās dzimtenē, iepriekšminētais Jānis Linters, kļuva par konsultantu Tipaiņa dibinātajās darbnīcās. Divus gadus vēlāk viņš tika iecelts par Radio nodaļas vadītāju Pasta un telegrāfa departamentā. Šo amatu viņš ieņēma gandrīz deviņpadsmit gadus, līdz neatkarīgās Latvijas krišanai Otrā pasaules kara laikā. Tieši viņam latvieši ir parādā Latvijas radio apraides dzimšanu. Svarīgi atzīmēt, ka Linters, vadot valsts uzņēmumu, izvēlējās citu ceļu radio popularizēšanai nekā, piemēram, topošie radio operatori Varšavā. Viņš nemēģināja šim nolūkam dibināt privātu vai privāti publisku uzņēmumu, bet pilnībā atstāja šo uzdevumu valsts ziņā. Tas radija nepieciešamību iegūt finansējumu tieši no valsts budžeta.

Latvijas Radio dzimšana

Pirmie mēģinājumi nodrošināt finansējumu viņa idejām beidzās neveiksmīgi. Nākamā balsošana par šo jautājumu Budžeta komitejā bija paredzēta 1924. gada 28. martā. Šajā dienā Linters bija sagādājis pārsteigumu vēlētājiem. Pēc virknes testu iepriekšminētajā radiotelegrāfa stacijā Kuģu ielā tika aktivizēts mazjaudas audio raidītājs. Sēdes laikā telegrāfa operators-diktors mikrofonā lasīja "Oficiālo Vēstnesi", savukārt Linters, klātesot parlamentā, demonstrēja deputātiem trīslampu uztvērēju ar divām austiņām. Tiek ziņots, ka dalībnieki ar lielu interesi apmainījās ar šiem ziņojumiem, klausoties pārraidi no Daugavas otras puses un klātesošā Radio departamenta vadītāja skaidrojumus. Kā liecina vēlāki ziņojumi, viņi cita starpā jautāja, kā izplatās radioviļņi, vai tie iekļūst ēku sienās un vai logu atvēršana uzlabos uztveršanu. Pasākums, kā plānots, izrādījās veiksmīgs, un 18 no 20 komisijas locekļiem nobalsoja par 140 000 latu (Latvijas valūta no 1922. līdz 1941. gadam un no 1993. līdz 2014. gadam) piešķiršanu. Interesanti, ka inženieris Linters apliecināja, ka ieguldījums atmaksāsies 10–15 gadu laikā. Vēsture rāda, ka šī summa atmaksājās četrus gadus laikā.

Šī nauda tika izmantota profesionāla raidītāja iegādei no Francijas uzņēmuma Société Française Radio-électrique, kas tika izvēlēts konkursā. Tā paša ražotāja iekārtas jau darbojās Varšavā, kā arī citās vietās, Narbutas ielā. Iekārtas tika nosūtītas pa jūru no Dankerkas ostas un ieradās Rīgā 1925. gada aprīlī. Jūlijā sākās divu 45 metrus augstu torņu montāža, starp kuriem tika izstiepta antena. Raksturīgās konstrukcijas tika uzceltas gar Rīgas kanālu, blakus iepriekš aprakstītajai pasta un telegrāfa ēkai. Un pašā ēkā, spārnā uz tagadējās Radio ielas, atradās raidītājs un studija. Saskaņā ar ziņojumiem, mazā telpa bez logiem, kuras grīda bija klāta ar mīkstu, biezu paklāju un sienām un griestiem, kas bija izolēti ar audumu, atradās trešajā stāvā. Tā bija aprīkota ar mikrofonu, klavierēm un vairākiem krēsliem. Daži avoti norāda, ka tur atradās arī plates atskaņotājs, bet citi atzīmē, ka tas parādījās tikai vairākus gadus vēlāk.

Kā jau viegli nojaušat, iepriekšminētā piemiņas plāksne norāda, ka nosaukums Radio iela tika dots, lai pieminētu 1925. gadā tur notikušo. Tālāk tekstā norādīts, ka Rīgas radiostacija bija viena no pirmajām Eiropā... Un te nu iedegas brīdinājuma signāls, jo Macejs Jozefs Kvjatkovskis, aprakstot Polijas radioaprāides pirmsākumus, rakstīja par vairāk nekā simt divdesmit stacijām vecajā kontinentā... Tātad, kuram ir taisnība?

Saskaitīt visas raidstacijas, kas darbojās Eiropā pirms simts gadiem, nav viegli pat interneta laikmetā. Salīdzinot tā laika presē publicētos sarakstus un grafikus, ieskaitot pilsētas un frekvences, var secināt, ka redaktori, kas tos sagatavoja, ne vienmēr bija rūpīgi sagatavošanās darbos. Tajos bieži vien ir nekonsekventi vai pat pretrunīgi dati. Tomēr ir ļoti iespējams, ka tolaik bija vairāk nekā simts raidījumu. Kā tas tika saskaitīts Latvijā? Atbilde varētu būt rakstos, kas norāda, ka Latvija bija deviņpadsmitā Eiropas valsts, kas uzsāka radio darbību. Deviņpadsmit noteikti

izklausās labāk nekā simt divdesmit, bet, ņemot vērā valstu skaitu Eiropā, to ir grūti nosaukt par desmit labāko.

Latvijas Radio savu pirmo oficiālo raidījumu pārraidīja 1925. gada 1. novembrī. Tas sastāvēja no satiksmes ministra runas, valsts himnas un Nacionālās operas izrādes, kurā skanēja Pučīni "Madame Butterfly". Un tā, pārraidot izrādes no norises vietām visā pilsētā, tika atrisināta studijas mazā izmēra problēma, kas neļāva organizēt koncertus lielākiem ansambļiem uz vietas. Ar operu un konservatoriju tika parakstīti atbilstoši līgumi, un presē tika pieminēta arī zāles izmantošana iepriekšminētajā Melngalvju brālības namā. Sešas dienas vēlāk poļu dienas laikraksts "Dziennik Poznański" rakstīja par šiem pirmsākumiem: "Radiostacijas būvniecība Rīgā ir pārvirzījies tik tālu, ka nesen ir sākušās izmēģinājuma pārraides. Šis iekārtas, ko piegādāja Societe française radioelectrique (SFR), lampas jauda ir 1,5–2 kilovati, un tā darbojas uz aptuveni 47 metrus augstas T veida antenas. Pašlaik tā tiek modulēta, izmantojot tā saukto "katodofonu". Viļņa garums ir 573 metri, un izmēģinājuma pārraides tiek pārraidītas katru dienu no pulksten 20 līdz 22. Staciju pārvalda Pasta un telegrāfa nodaļa. Citi avoti norāda, ka pirmās pārraides tika veiktas 480,3 metru viļņa garumā, un 1926. gada decembrī raidītājs tika pārskatīts uz 526,3 metriem. Savukārt katodofons ir gāzes mikrofons, kas diafragmas vibrāciju vietā izmanto jonizētā gaisa pretestības izmaiņas skaņas viļņu ietekmē. Apejot mehānisko elementu," to raksturoja skaidra un uzticama pārraide.

Saskaņā ar dokumentiem, pirmo pārraidi, iespējams, dzirdēja 330 abonenti (dažreiz ziņots kā 331)... kā arī vismaz vairāki desmiti radio zirnekļu. Latviešu valodā tos sauca par radiozaķiem, kur vārds zaķis sarunvalodā nozīmē bezbiļetnieku. Jau 1925. gada februārī – vēl pirms tika izveidoti noteikumi par atļauju izsniegšanu privātiem uztvērējiem – prese ziņoja par lielu šādu slepenu uzstādītāju grupu. Nepieredzētas rīcības ar savu aprikojumu dēļ viņi, domājams, radīja traucējumus, kas ietekmēja Rīgas radiotelegrāfa stacijas darbību. Tāpēc radio zirnekļi tika ķerti, gan izsekojot to uztvērēju pārraidītajam signālam, izmantojot atgriezenisko saiti, gan meklējot garās antenas, kas nepieciešamas to detektoru uztvērēju darbībai. Pēc pirmā pārkāpuma tika izdots brīdinājums, bet par otro pārkāpumu tika piemērots naudas sods un iekārtu konfiskācija.

Iepriekšminētie noteikumi par uztvērēju reģistrāciju tika iesniegti 1925. gada oktobrī un satiksmes ministra apstiprināti novembra vidū. Tie noteica, ka šādai atļaujai var pieteikties pieauguši Latvijas pilsoņi, valsts un pašvaldību iestādes, juridiskas personas un organizācijas. Nepilngadīgo gadījumā bija nepieciešama papildu vecāku, aizbildņu vai izglītības iestāžu piekrišana, savukārt ārzemniekiem tika piemērots savstarpīguma princips. Atļaujas turētāji varēja iegādāties gatavu uztvērēju vai tā izgatavošanai nepieciešamas sastāvdaļas. Pašdarinātām ierīcēm par papildu samaksu bija nepieciešama papildu apzīmogošana. Latvijā, divu miljonu iedzīvotāju valstī, abonentu skaits pēc četriem mēnešiem sasniedza piecus tūkstošus, bet gadu vēlāk — deviņus tūkstošus. 1926. gada martā "Radjofon Polski" rakstīja: "Sākumā šķita, ka eksperiments neizdosies, taču visi bija skeptiski, apbrīnojot ideju par "apgaismojuma tīklu", kā jokojot tika dēvēta antenas iekārta. Taču ap Ziemassvētkiem sabiedrība, šķiet, pamodās." Vienā mirkli Radiofonja no lemta zidaiņa pārvērtās par spēcīgu un enerģisku bērnu. Pieprasījums pēc uztvērējiem krietni pārsniedza piedāvājumu, tāpēc nedaudzajiem cilvēkiem, kas bija iesaistīti uztvērēju ražošanā un pārdošanā, bija jāstrādā dienu un nakti, lai izpildītu pasūtījumus. Līdz 1926. gada sākumam sešpadsmit uzņēmumiem bija atļauts ražot un pārdot uztvērējus, un pat tad netika izvairīties no gatavās tehnikas importa. Divu stundu garās pārraides sākās ar laika signālu, ko sniedza Latvijas

Universitātes astronomiskā observatorija. Pēc uzrunas tika pārraidītas vairākas desmitas minūšu ilgas ziņas un ekonomiskā informācija, kam sekoja īss pārtraukums. Sekoja muzikāls segments. Dažādos gadījumos tika atskaņotas arī lekcijas par ikdienas jautājumiem, lauksaimniecību un tehnoloģijām, kā arī lugas, bērnu programmas un ārzemju programmu retranslācijas. Kā ziņoja Latvijas žurnāls "Radio", līdz 1926. gada 1. maijam bija notikušas desmit parlamenta sēžu pārraides, kopā 42 stundas. Šim nolūkam uz lekciju pulsts un priekšsēdētāja priekšā tika uzstādīti speciāli mikrofoni ar līdzīgām īpašībām kā mūsdienu "nieru" masīviem (120 grādu skaņas uztveršanas leņķis). Šis parametrs tika panākts, uzstādot tos koka kabīnē, kas bija izklāta ar mīkstu, samtainu paklāju. Kā norādīts sabiedriskā raidorganizācijas timekļa vietnē, no 1927. gada tika pārraidīti dievkalpojumi, svešvalodu nodarbības un pēcpusdienas koncerti. 1928. gadā klausītāji varēja dzirdēt pirmo opereti, bet 1929. gadā - pirmo ziņojumu no Viņa Majestātes Zviedrijas karaļa vizītes Rīgā. Raidījuma programmas paplašināšanās nozīmēja, ka radio telpu skaits ēkā Aspazijas bulvārī kļuva pārāk ierobežots. Vēl 20. gadsimta 20. gados stacija īslaicīgi aizņēma trīs telpas, tostarp vienu koncertstudijai, ēkā Krišjāņa Barona un Matīsa ielu stūrī, pusotra kilometra attālumā no raidstacijas. Toreiz pasta ēkai tika piebūvēti divi stāvi, īpaši radiostacijai. Rezultātā stacija ieguva aptuveni četrdesmit telpas, tostarp divas lielas studijas, uzgaidāmās telpas, kafejnīcu un telpas runātājiem, literārās nodaļas vadītājam, diriģentam un režisoram. Raidstacijas modernizācijas rezultātā tās jauda vispirms tika palielināta līdz 12, pēc tam līdz 15 kW, un antenu torņu augstums sasniedza 60 metrus. Jauno raidītāju, kas tika uzstādīts 20. gs. trīsdesmitajos gados, uzbūvēja VEF. Tomēr tā atrašanās vieta pilsētas centrā neļāva veikt tālāku jaudas palielināšanu. Rezultātā tika nolemts, ka 514,6 metru viļņa garums, ko izmantoja Rīgā, tiks pārcelts uz objektu Madonā Latvijas austrumos, kur tas varētu raidīt ar 50 kW jaudu. 271,7 metru viļņa garums no Madonas nonāca Kuldīgā Latvijas rietumos, bet 238,5 metru viļņa garums no Kuldīgas — Rīgā. Izmaiņas tika ieviestas 1936. gada 1. oktobrī.

Latvijas Radio okupācijas laikā

Radiosta bija viens no pirmajiem Sarkanās armijas mērķiem, kas 1940. gada 17. jūnijā ienāca Latvijā. Jāatzīmē, ka šis plāns tika veiksmīgi īstenots. Tā rezultātā mainījās raidījuma raksturs. Saskaņā ar timekļa vietni, kas veltīta Latvijas radio vēsturei, reliģisko dievkalpojumu pārraides tika aizstātas ar strādnieku programmām, kas sākās ar "Internacionali", politiskām pārraidēm un padomju dziesmu koncertiem. Kā atcerējās darbinieki, jauno plānu īstenošanu uzraudzīja tanks,

kas bija vērsts pret redakcijas logiem. Tas bija arī traģisks periods Latvijas Radio dibinātājam. Jānis Linters tika pazemināts par tehniķi par neticību marksisma un ļeņinisma principiem, bet viņa adoptētais dēls tika arestēts un vēlāk sodīts ar nāvi par pagrīdes darbību. Kad vācu armija gadu vēlāk – 1941. gada 1. jūlijā – ieņēma Rīgu, karavīri sāka aplaupīt pasta noliktavas. Linters un viņa kolēģi viņus aizstāvēja... Tā rezultātā Gestapo viņu arestēja un pēc tam atlaida... arī no darba... bet ne pirms tam viņš bija liecinieks viena no saviem kolēģiem nošaušanai. Cerības, ka radio atgriezīsies latviešu rokās līdz ar vāciešiem, izgaisa. Uz brīdi tā arī šķita, bet galu galā Latvijas radioapraide tika pakļauta Trešajam reiham.

Tas ilga līdz 1944. gada 12. oktobrim, kad karadarbības rezultātā nodega pasta ēka un tika uzspridzināts viens no antenas torņiem. Ar to noslēdzās gandrīz divdesmit gadus ilgs periods Rīgas radioapraides vēsturē. Otrais tornis saglabājās gandrīz līdz 20. gadsimta 90. gadu beigām, taču vairs nekalpoja savam sākotnējam mērķim. Zināma atsauce uz vēsturi ir fakts, ka mūsdienās pēc kara atjaunotajā ēkā darbojas sestā sabiedriskā radiostacija – akadēmiskais radio NABA, kas izveidots sadarbībā ar Latvijas Universitāti.

Latvijas Radio pēckara rekonstrukcija

Pēc kara Latvija kļuva par padomju republiku. Tāpēc kara laikā cietušās radiostācijas atjaunošanas scenārijs bija līdzīgs gan Lietuvas, gan pat Polijas... Mobilā militārā radiostacija ar pazīstamo nosaukumu "Bite" dzelzceļa vagonā ieradās Sarkanās armijas okupētajā Daugavpilī 1944. gada 27. jūlijā. Tur tā darbojās no 1944. gada 18. septembra līdz 28. oktobrim. Pēc tam tā sasniedza Oškalnes (mūsdienu Zemītanu) staciju Rīgas Grīziņkalna rajonā, kur tā tika palaista 1944. gada 7. novembrī. Tad tika nolemts, ka, neskatoties uz vienu no torņiem saglabāšanos, pirmskara raidstacija uz Rīgas kanāla netiks atjaunota. Par jauno atrašanās vietu tika izvēlēta Ulbrokas muiža, 15 kilometrus uz austrumiem no Rīgas. Tās nosaukums cēlies no bijušā Rīgas mēra Heinriha fon Ulenbroka, kurš 16. gadsimtā saņēma šo zemi no Nikolaja Radzivila, ko 1564. gadā apstiprināja Polijas karalis Sigismunds II Augusts. Muižas kungu māja, kas celta 1800. gadā, tika pārbūvēta, lai tajā izvietotu "sagūstītu" 150 kW Telefunken raidītāju. Bija paredzēts, ka "sagūstītis" arī Blaw-Knox antenu (raksturīgi cigāra formā, pirmskara Toruņas antenas mēšanas antenu)... un tas rada jautājumu, jo antenas Luckā, Baranovičā, Toruņā un Bisambergā Austrijā kara laikā, domājams, tika uzspridzinātas... un šādi uzceltās konstrukcijas parasti nebija īpaši piemērotas rekonstrukcijai... Kā ziņots presē, par masta uzstādīšanu atbildīgais inženieris bija Staļina balvas laureāts, kas strādāja "Stalkonstrukcija" Kamiņski. Viņš projektēja īpašu celtni, lai pārvietotu 62 tonnas smagās un 125 metrus garās konstrukcijas atsevišķās sastāvdaļas augšup. Raidītāja uzstādīšanā strādāja arī citi izcili inženieri: Kruglovs, Starikovs, Kņazevs, Lubskis, Sevaļņevs un Ostapkovičs. Klāt bija arī stahanovietis vārdā Sergejevs un arodskolas mācekļi, tostarp Leonīds Kurganovs, kuram pašam bija uzdots izrakt 82 metrus garu tranšeju, ievilkt tajā kabeli un aizbērt to. Pateicoties viņiem, cita starpā, testa raidījumi sākās 1946. gada 14. septembrī, un stacijas, kas apzīmēta ar PB-140, oficiālā palaišana notika 1946. gada 5. novembrī, Oktobra revolūcijas divdesmit devītajā gadadienā.

Kā redzat, 65 gadus vecais Jānis Linters nebija padomju inženieru vidū – neskatoties uz viņa izteikto vēlmi to darīt. Ne tikai viņa zināšanas un prasmes netika izmantotas, bet viņam arī tika atteikta pensija... jo jaunā vara neieskaitīja viņa dienesta gadus neatkarīgajā Latvijā. Nākamajos dažus gadus viņš pelnīja iztiku, strādājot par skolotāju ciema skolā. Beidzot pensiju viņš saņēma 83 gadu vecumā, 1962. gadā... dažus mēnešus pirms savas nāves. Viņš nomira 1963. gada 7. aprīlī. Arī

otrais no iepriekšminētajiem vietējās radio apraides tēviem palika nenovērtēts Latvijas Sociālistiskajā Republikā. Aleksandrs Tipainis, atlaists no vadošajiem amatiem, strādāja par skolotāju Rīgas Politehnikumā un VEF tehnikumā. 1949. gadā viņš tika deportēts uz Amūras apgabalu pie robežas ar Ķīnu, sešus tūkstošus kilometru no Rīgas, kur strādāja par skolotāju lauksaimniecības skolā. Pēc Staļina nāves viņam atļāva atgriezties Latvijā, kur viņš turpināja strādāt par skolotāju. Viņš nomira 1974. gada 18. janvārī.

Jaunie Latvijas radio apraides veidotāji nolēma, ka stacija Ulbrokā raidīs bijušajā Rīgas frekvencē, kas pēdējos gados tika izmantota Madonā – 583 kHz (514,6 m). Tomēr, pirms tas varēja notikt, bija jāizcīna cīņa ar Lielbritāniju, kas, pretēji starptautiskajiem līgumiem, plānoja 1946. gada septembrī šajā frekvencē palaist trešo BBC programmu. Rīgas raidītais 238,5 metru (1258 kHz) vilnis sasniedza Madonnu...

Ulbroka vakar un šodien

Kad 1948. gadā Ulbrokā blakus esošajam masts tika uzcelts jauns, 205 metrus augsts masts, tas pārņēma raidītāja funkcijas 583 kHz frekvencē. Esošā konstrukcija kopā ar jaunu, vājāku raidītāju tika izmantota, lai pārraidītu jaunizveidotu otro programmu, lielākoties retranslējot Maskavu. Programmā tika pievienots 238,5 metrus garais masts, kas jau tika izmantots Madonā.

Kopenhāgenas plāna ieviesto izmaiņu rezultātā, sākot ar 1950. gadu, pirmā Latvijas Radio programma tika pārraidīta 575 kHz frekvencē, bet otrā programma — 1349 kHz frekvencē. 1962. gadā pēdējā tika mainīta vispirms uz 1268 kHz, pēc tam uz 1421 kHz un pēc tam 1968. gadā uz 1142 kHz. Šie datumi ir balstīti uz Latvijas radio preses datiem... Ja redaktori tur bija tikpat rūpīgi kā viņu kolēģi Polijas "Antenā", tie var nedaudz atšķirties no realitātes. Turpmākajos gados iekārtas funkcionalitāte tika paplašināta, uzsākot īsviļņu apraidi — tostarp signālus, kas traucēja tādas stacijas kā Radio Brīvā Eiropa un Amerikas Balss —, un tika aktivizēta vēl viena vidējo viļņu frekvence Krievijas Radio Majakam. Šī frekvence sākumā bija 1142 kHz, pēc tam 1586 kHz.

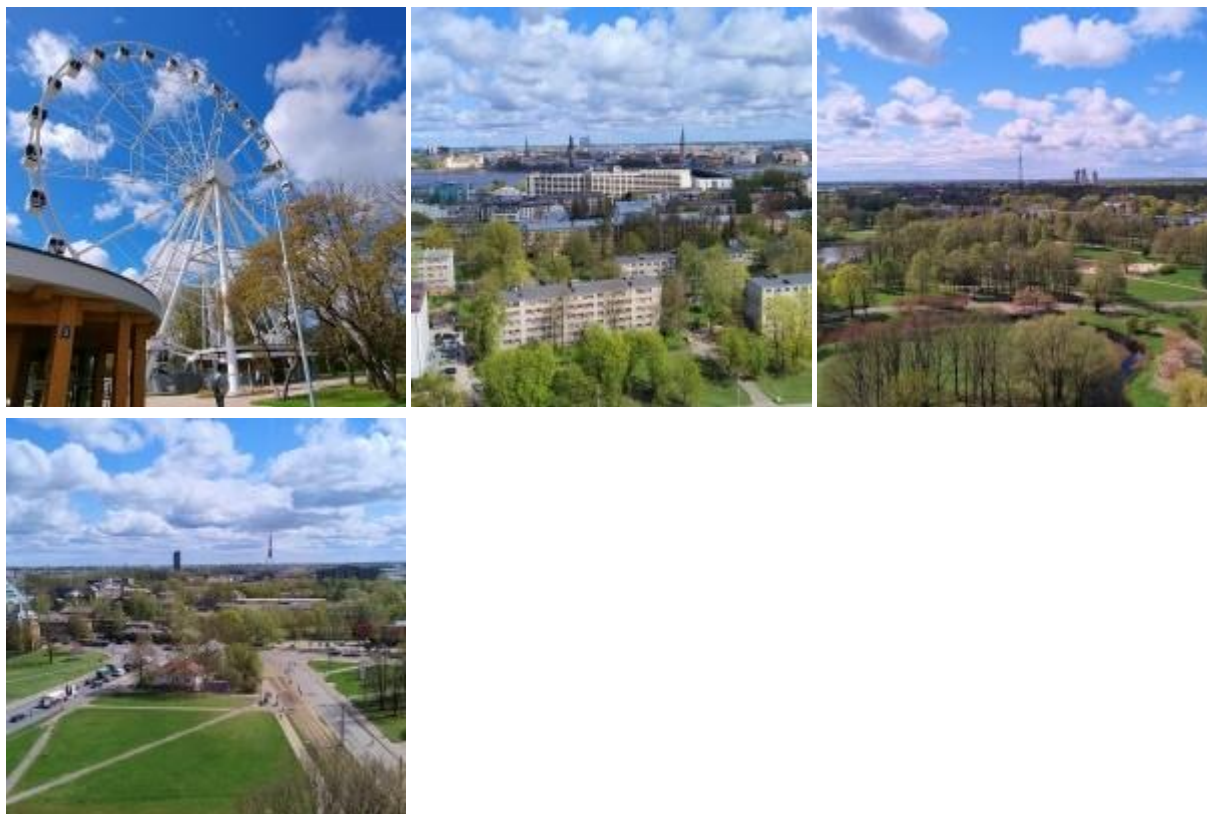
1978. gads atnesa vēl vienu konferenci un izmaiņas rastrā. No tā paša gada novembra Latvijas Pirmais radio raidīja 576 kHz frekvencē, Otrais radio — 1071 kHz frekvencē un Radio Majak — 945 kHz frekvencē. 20. gs. deviņdesmitie gadi atnesa īstu revolūciju. Vispirms 1991. gadā no vidējo viļņu

frekvences pazuda Otrā programma, pēc tam 1992. gadā — Radio Majak. Tās vietā parādījās vienīgā tobrīd vienīgā komerciālā Latvijas radiostacija vidējo viļņu frekvencē — Radio Divi (Radio 2). Tā piederēja tam pašam īpašniekam kā vecākā privātā stacija Rīgā — Radio AA (mūsdienās MIX FM), kas tika atklāta 1991. gada 5. augustā, pirms Latvija oficiāli izstājās no PSRS. Komerciālais Radio Divi darbojās līdz 1996. gadam, kādu laiku dalot raidlaiku ar Radio R&R. Kopumā Latvijas radio vēsture ir bagāta ar "Dwójka" (Divnieki) – līdzās privātajai un sabiedriskajai 2. programmai (II programma)... 1998. gadā radās sabiedriskais Radio 2, kas tika izveidots uz mūzikas un jauniešu radiostācijas Radio 99½ bāzes, kura darbojās kopš 1995. gada 1. aprīļa. Ārpus Rīgas tas dalīja raidlaiku ar 2. programmu. Interesanti, ka tieši Radio 2, nevis II programma, veido mūsdienu LR-2.

1997. gadā sabiedriskais "Divnieki" (Viens) pārcēlās uz 945 kHz frekvenci, ko atbrīvoja Radio Divi, izmaksu taupīšanas nolūkos. Jaudas samazināšana līdz 50 kW vienlaikus ievērojami pasliktināja uztveršanu Latvijā. Pēc klausītāju protestiem tika pieņemts lēmums raidīt ar 150 kW jaudu. Šī jauda tika saglabāta līdz 2001. gada 31. decembrim. Turpmākajos gados citi projekti, piemēram, Radio Nord, Radio Caroline un Radio Tatra International, raidīja no Ulbrokas vidējos un īsos viļņos. Tomēr galu galā tika pieņemts lēmums pārtraukt raidīšanu. Daži masti, tostarp vēsturiskais Blaw-Knox masts, tika nojaukti 2010. gadā. Mūsdienās Ulbroka raida VHF joslā no 200 metru masta.

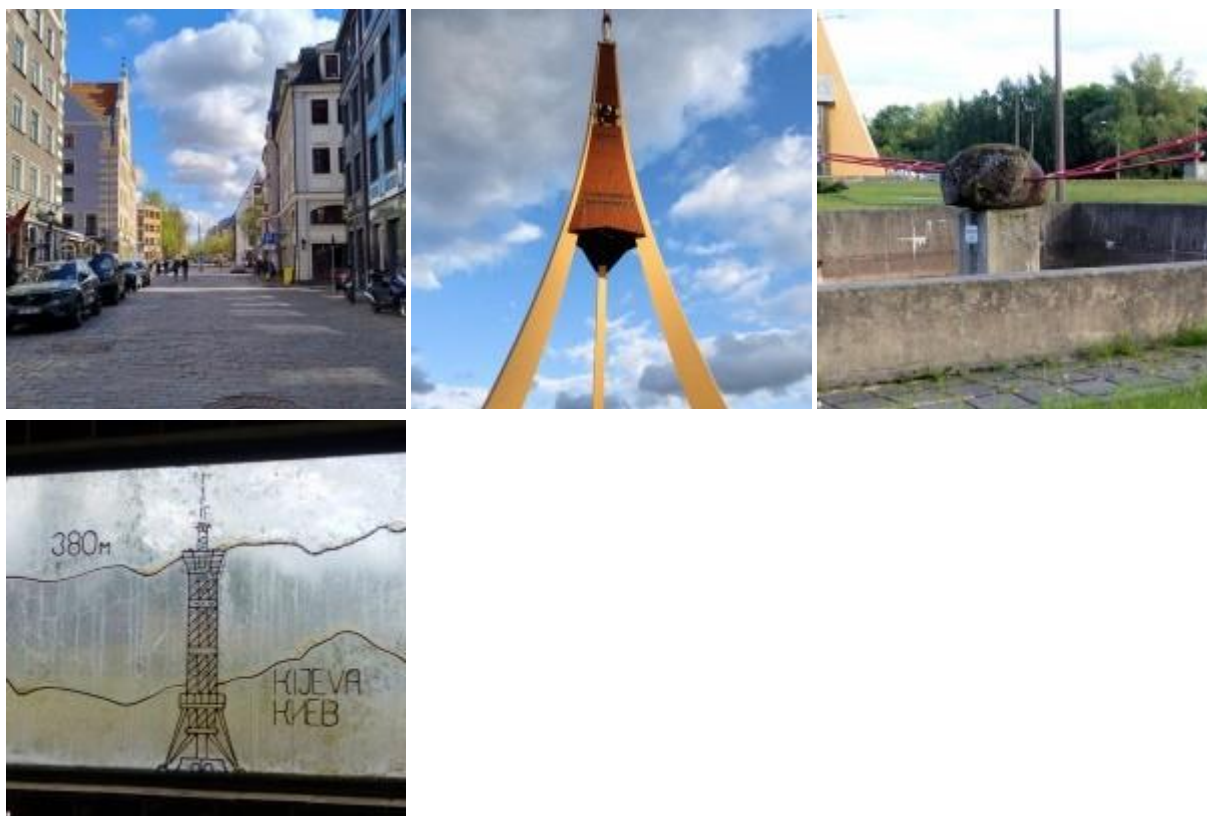
Rīgas TV torņi

Kopumā Ulbroka masts ir diezgan labi saskatāms no dažādiem skatu punktiem pilsētā. Problēmas varētu rasties tikai tiem, kas izmanto Rīgas jaunāko apskates objektu – Rīga Rise ratu Raņķa dambī 2. No šī skatupunkta mastu aizsedz Nacionālās bibliotēkas modernā ēka, taču ir skaidri redzama cita vēsturiska celtnē – Rīgas pirmais televīzijas tornis, kas uzcelts 1955. gadā. Informācija tiešsaistē liecina, ka raksturīgā 110 metrus augstā celtnē, kas atrodas Āgenskalna rajonā Nometņu un Talsu ielu krustojumā, sākotnēji tika izmantota vienā no Kaspijas jūras naftas platformām. Tomēr daži apstrīd šo versiju, publicējot 1954. gada novembra beigās Čelabinskas metāla konstrukciju rūpnīcas direktoram adresētu dokumentu. Tajā LPSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieks pieprasīja torņa paātrinātu pārvietošanu uz televīzijas centru... Nu, ja – kā parādīts filmā "Meklējami, meklējami" – lēmumu par ezera pārvietošanu varētu pieņemt saskaņā ar šiem režīmiem... kāpēc gan nepārvietot torni no rūpnīcas, kas atrodas divarpus tūkstošu kilometru attālumā? Kas gan apturēs bagātu cilvēku?

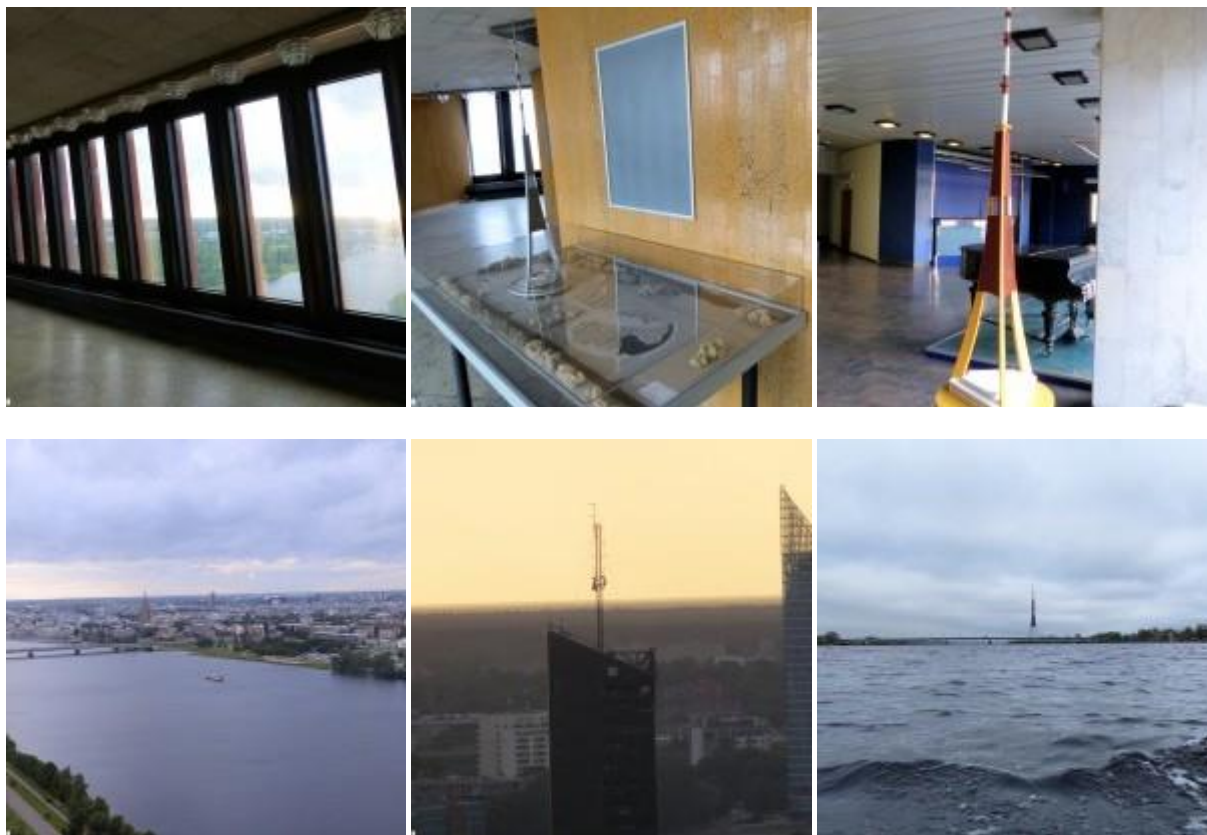

Pēc jaunā torņa nodošanas ekspluatācijā Zaķusalā vecais nonāca privātās rokās. Turpmākajos gados tas piederēja, cita starpā, Radio SWH, autoservisam un Radio MIX FM raidorganizācijai, un tā stāvoklis nepārtraukti pasliktinājās. Pirms deviņiem gadiem presē parādījās ziņas, ka būvinspektors ir konstatējis pretkorozijas pārklājuma bojājumus, ka starp pamestām garāžām stāvošajai konstrukcijai ir vairāk rūsas nekā metāla, ka ir bojāts dzeloņstieple žogs ap teritoriju un ka telpās var viegli iekļūt un pieskarties tornim vai elektrības skapim. Neskatoties uz to, īpašnieks apliecināja, ka konstrukcija nerada nekādus draudus vietējiem iedzīvotājiem.

Torņa, kas aizstātu Āgenskalnā esošo torni, projektēšana sākās 1972. gadā. Būvniecība Zaķusalā, kas atrodas pilsētas teritorijā, sākās septiņus gadus vēlāk un ilga desmit gadus. Tomēr četrus gadus pirms tā pabeigšanas – 1985. gadā – tika pārraidīts pirmais testa signāls. Regulāra darbība sākās gadu vēlāk. Un te ir vēl viens poļu paveiciens – sākotnēji radiopārraidēs tika veiktas no ZARAT raidītājiem un antenām. Šī raksturīgā trīskāju konstrukcija, kas ir kļuvusi par pastāvīgu pilsētas panorāmas elementu, ir 368 metrus augsta, padarot to par augstāko šāda veida celtni Eiropas Savienībā un vienu no augstākajām pasaulē. Tā ir arī jaunākais Latvijas pieminēklis.

Taču arī šī celtnē ar katru gadu nolietojās. Vispirms 2000. gadā tika slēgts 93 metrus augstais restorāns, bet deviņpadsmit gadus vēlāk plānotās rekonstrukcijas dēļ - 97 metrus augstais skatu laukums. Pat pirms tam tornis šķita nabadzīgs salīdzinājumā ar Tallinas vai Viļņas torņiem. Lai gan pats skats bija iespaidīgs, tā apbrīnošana caur netīriem logiem pazemināja tā zvaigžņu vērtējumu. Turklāt uz vietas praktiski nebija nekā, izņemot skatu — nebija ne apskates objektu, ne veikala. Plānotie četrus gadus ilgie renovācijas darbi vēl nebija nopietni sākušies, jo inflācija pārsniedza aprēķinātās izmaksas. 2025. gada maijā noslēdzās konkurss par jaunu darbuzņēmēju peticīgākai renovācijai. Pieteikumus iesniedza septiņi uzņēmumi. Pašreizējais grafiks paredz, ka uzvarētājs tiks izvēlēts līdz septembrim, attiecīgais līgums parakstīts līdz decembrim un trīs gadus ilgajiem darbiem jāsākas 2026. gada sākumā. Tornis joprojām pilda savu galveno funkciju, nepārtraukti pārraidot lielāko daļu radio un televīzijas programmu Rīgai un apkārtnē. Skatu no augšas var aizstāt ar skatu no apakšas, apbraucot torni ar kruīza kuģi vai mazāku laivu nedaudz lielākā attālumā. Tās atiet no piestātnes... Radio ielā.

Radio Latvijas Sociālistiskajā Republikā

Tikmēr atgriezīsimies 1944. gadā, kad Rīgā tika meklēta jauna ēka radiostacijai. Pirmā ideja bija Ebreju kopienas nams, kurā kādreiz atradās teātris, bet vācu okupācijas laikā — virsnieku klubs, bet tas tika pamests. Ēka Skolas ielā 6, kas celta 1913.–1914. gadā pēc Edmunda fon Trompovska un Paula Mandelštama projekta, pārdzīvoja karu. Tomēr apstākļi tur nebija piemēroti radiostacijai... Desmit metrus augstā teātra zāle, kas tika izmantota kā vienīgā studija, bija pārāk liela. Problēmas radās ne tikai no skaņas izplatīšanās tajā, bet arī no tādiem ikdienišķiem jautājumiem kā apkure... Tāpēc radiostacijai jaunas mājas meklējumi turpinājās. 1946. gada maijā tika izvēlēts cits Paula Mandelštama projekts: ēka 17. jūnija laukumā (mūsdienu Katedrāles laukums, Doma laukums), kas celta laikā no 1913. līdz 1926. gadam. Literatūrā tā tiek dēvēta par Komercbankas ēku, lai gan kopš 20. gs. trīsdesmitajiem gadiem tajā atradās Latvijas Kredītbanka. Pārcelšanās, kas saistīta ar renovāciju, ilga vairāk nekā divus gadus. Pirmās pārcēlās redakcijas un tehniskā daļa; koncertstudija bijušajā kases zālē tika pabeigta Oktobra revolūcijas 31. gadadienā; un gadu vēlāk – 1949. gadā, lai gan pabeigšana bija plānota 1950. gadā – visa pārcelšanās bija pabeigta. Renovācijas darbi ieilga, jo cita starpā bija nepieciešams demontēt pagrabstāvā esošo seifu ar dubultajām dzelzsbetona sienām. Papildus koncertstudijai jaunajā galvenajā mītnē atradās literārās un dramatiskās studijas, diktoru studijas, lekciju studijas un citas. Pagrabstāvā, bijušajos seifos, tika izveidots arhīvs. Šajā adresē joprojām atrodas Latvijas Radio.

Nākamais satricinājuma periods Latvijas radio vēsturē bija 1991. gads. Vispirms janvārī, kad padomju karaspēks ieņēma televīzijas torni Viļņā, Lietuvā. Tūkstošiem cilvēku pulcējās laukumā pie Latvijas Radio galvenās mītnes, lai to aizstāvētu, uzceļot barjeras un iededzot ugunsiskus. Nedaudz vairāk kā sešus mēnešus vēlāk – 1991. gada augustā – Janajeva apvērsuma laikā Maskavā OMON vienības ieņēma objektu Ulbrokā, un policisti un karavīri iegāja radio ēkā. Raidījumi no studijām Katedrāles laukumā tika pārtraukti uz trim dienām – līdz 1991. gada 21. augustam. Tomēr tas nenozīmē, ka rīdniekiem tika liegta informācija. 20. augustā Salaspils rajonā Gaismas ielā, energooperatora Latvenego sakaru centrā, tika atvērta pazemes studija. Informācija par apvērsumu tika pārraidīta arī iepriekšminētajā privātajā radio AA..., kas tādējādi uzsāka savu trešo raidīšanas nedēļu. Raidījumi tika pārraidīti 102,7 MHz frekvencē, kuras uztveršanai bija nepieciešams uztvērējs ar CCIR vai pārveidotāju. Šajā brīdī mūsu ceļojums no ģeogrāfiskās stacijas kļūst par ceļojumu pa Rīgas VHF spektru...

Privātais radio Rīgā un apkārtne

Radio AA parādīšanās bija atbilde uz Gorbačova privātās iniciatīvas un komercdarbības pieņemšanu. Protams, tas parādījās ēterā vēl pirms Latvijas Radio un televīzijas padomes izveidošanas. Scenārijs bija līdzīgs mūsu pašu RMF pirmsākumiem – ārzemju programmas retranslācija ar iekārojamu Rietumu mūziku, kas toreiz nebija pieejama plašā mērogā, laika gaitā papildinot to ar vietējām ziņām un oriģinālprogrammām. Izvēle krita uz Krievijas Radio ROKS, kas tika pārraidīts caur satelītu no Oslo un bija pieejams Ļeņingradā (mūsdienu Sanktpēterburgā) kopš 1991. gada 18. februāra. 1991. gada decembrī stacija tika atvērta Maskavā, bet 1992. gada martā – Kijevā. Viens no nākamajiem tās attīstības posmiem bija studijas pārvietošana uz Krievijas galvaspilsētu. Stacijas dibinātāji bija Padomju Radio Skandināvijas redakcijas žurnālisti un Satiksmes ministrijas darbinieks. Viņi par paraugu ņēma Radio Luxembourg, kurā skanēja tādu grupu kā The Rolling Stones, Deep Purple, Queen, Led Zeppelin un Pink Floyd mūzika. Lai gan varētu šķist, ka no šejienes radies radiostacijas nosaukums, patiesībā tas bija akronīms, kas veidots no Krievijas Tirdzniecības un celtniecības asociācijas (Российское Объединение Коммерции Строительство) iniciāļiem. Starp oriģinālajām programmām bija tādi raidījumi kā "Svintus" — programma roka ekstrēmistiem, kurā citās stacijās nebija mūzikas.

Krievijas radio retranslāciju latvieši uztvēra neviennozīmīgi. Daži slavēja vadītāju no Maskavas profesionalitāti, interesanto saturu, entuziasmu un apņēmību, vienlaikus sūdzoties par latviešu iestarpinājumiem. Vienā slejā bija rakstīts: "Kāpēc, pretēji programmas vispārējam tonim, ziņas tiek pārraidītas latviešu valodā?" Kāpēc klausītājiem vajadzētu baidīties no vairākiem vakariem nedēļā

ar tā saukto oriģinālo programmu? Citi slavēja vakara mūzikas programmas un asi kritizēja Krievijas propagandu un citāda dzīvesveida popularizēšanu dienas laikā. Kāpēc radio klausītājiem Latvijā desmitiem reižu dienā jādzird laiks Maskavā, Kijevā, Minskā utt. vai jāklausa reklāmas par [krievu – KS] alu un saldējumu?

1993. gadā izcēlās konflikts starp raidorganizāciju un gadu iepriekš izveidoto Radio un televīzijas padomi. Šai institūcijai bija nedaudz atšķirīgs sastāvs un pilnvaras nekā tās Polijas kolēģim. Tajā bija vairāki desmiti biedru, tostarp Vizuālo mākslinieku asociācijas, Komponistu asociācijas, Kinematogrāfistu asociācijas, valsts un privāto mediju un Kultūras ministrijas pārstāvji. Padomes pienākumos ietilpa frekvenču un raidlaiku piešķiršana... taču tai nebija pilnvaru atsaukt jau piešķirtās atļaujas. 1993. gada martā iestāde pieprasīja raidorganizācijai slēgt Radio AA un Radio 2, jo tie raidīja bez Padomes piekrišanas un nebija samaksājuši maksu par izmantotajām frekvencēm. Atbildot uz to, raidorganizācija, vienojoties ar konkurentiem, izdeva paziņojumu, kurā īsi norādīja, ka Padomei nav tiesību to vajāt, jo tā bija sākusi raidīt pirms Padomes izveidošanas un tāpēc tās noteikumi uz to neattiecas. Tā nosauca naudas pieprasījumu par juridiski apšaubāmu un apsūdzēja Padomi rīcībā, kas tai kaitē. Galu galā abas stacijas palika ēterā. Trīs gadus vēlāk starp stacijas dibinātājiem izcēlās konflikts. Radio Divi tas beidzās ar tās pazušanu no ētera, bet Radio AA - ar pāreju uz MIX FM. Stacija turpina raidīt ar šo zīmolu līdz pat šai dienai.

Jau minējām, ka Latvijas radio vēsturē ir bijušas daudzas "Dwójka" radiostacijas. Interesanti, ka tai bija arī daudzas "pirmās stacijas". Papildus Radio AA uz šo titulu pretendē arī Radiodejas, kas darbojās kopš 1992. gada 30. aprīļa, vēlāk kļuva par Super FM, un šodien ir EHR (European Hit Radio). Lai gan šai stacijai ir arī citi īpašības vārdi – neatkarīgs, nekomerciāls... Staciju, kas raidīja Satiksmes ministrijas piešķirtajā 68,93 MHz frekvencē, dibināja trīs Latvijas dīdžeji, kuri vēlējās popularizēt Rietumu deju mūziku. Šis sauklis ietvēra ritmiskus skaņdarbus no popa, tehno, repa un citiem žanriem. Stacija, kas galvenokārt spēlēja mūsdienu mūziku, bija jaunums latviešiem, tāpēc tai bija kulta statuss. Turpmākajos gados izklaide kļuva par biznesa ideju. 1994. gadā stacija tika pārveidota par Super FM, kas no rīta līdz vakaram atskaņoja visbiežāk iegādāto mūziku Eiropā un no vakara līdz rītausmai – deju mūziku. Vienlaikus tika ieviesta frekvence CCIR joslā – 104,3 MHz. Lai gan bizness ne vienmēr ritēja gludi – gadu pēc nosaukuma maiņas stacija uz divām nedēļām pazuda no ētera. Tas bija saistīts ar to, ka banka pārņēma daļu raidītāja. 1998. gadā signālam tika pievienota RDS funkcija, kas sniedza informāciju par atskaņotajām dziesmām. Stacija arī lepojas ar to, ka bija pirmā, kas ieviesa pilnībā automatizētu apraidi. Pašreizējais nosaukums tika ieviests 2002. gadā. 2022. gadā tika izlaista filma, kas dokumentē stacijas vēsturi.

https://open.spotify.com/track/European_Hit_Rocks_Latvian

Vēl viens jaunums bija Radio SWH, kas oficiāli darbojās kopš 1993. gada 15. maija. Šoreiz tā bija "pirmā privātā radiostacija ar savu programmu". Sākotnēji raidītāja diapazons, kas darbojās ar 105,2 MHz frekvenci, bija aptuveni 10 kilometri, bet vēlāk apraide tika pārvietota uz iepriekšminēto bijušo televīzijas torni Āgenskalnā, palielinot uztveršanas rādiusu līdz 90 kilometriem. 24 stundu testa apraides palaišanas dienā – 15. aprīlī – tika paziņots, ka Radio SWH atšķirsies no Radio AA ar vietējo vadītāju klātbūtni, aktuālām vietējām ziņām un... licencētu mūziku. Vietējā prese nedaudz paskaidroja šo pārsteidzošo apgalvojumu. Vienā rakstā konkurenta pārstāvis apliecināja, ka stacijai nav jāmaksā autoratlīdzība Latvijā, jo tā retranslē Radio ROKS, kas maksā atbilstošās nodevas Norvēģijā. Citā rakstā tika atzīmēts, ka Radio AA autoriem maksā tikai par vienreizēju viņu ierakstīto džinglu pārraidi. Bet atgriezīsimies pie Radio SWH. Šai mūzikai bija jāveido 80% no ētera laika. Atlikušie 20% tika piešķirti ziņām, reklāmām un paziņojumiem. Starp stacijas didžejiem var atrast Deividu Foksu. Mums nav izdevies noteikt, vai šī ir tikai vārda līdzība ar bijušo Polijas Radio Plus darbinieku.

https://open.spotify.com/track/Skonto_2003

Pēdējais no šīs grupas, ko varētu saukt par pionieriem, bija Radio Skonto, kas sāka raidīt 1993. gada 15. decembrī 107,2 MHz frekvencē. Sākotnēji paredzēta kā konkurence ar LR-1, koncepcija tika mainīta trīs gadus vēlāk, investoru ietekmē no Apvienotās Karalistes un Amerikas Savienotajām Valstīm, izveidojot staciju, kas atskaņo populāro mūziku. Arī šīs radiostacijas reklāmās parādās vārds "pirmā", bet vairs ne vēsturiskā kontekstā... tā vienkārši ir stacija ar vislielāko klausītāju skaitu starp saviem komerciālajiem konkurentiem... Bet nepavisam ne pirmā — virs tās ir sabiedriskā radiostacija LR-2, kas atskaņo tikai latviešu mūziku. Radio Skonto ir slavens arī ar to, ka klausītājiem dāvina automašīnas un organizē konkursu, kurā, atbildot uz telefona zvanu, jāsaka: "Mans mīļākais radio ir Radio Skonto." Izklusās pazīstami?

Taču Latvijas radio apraides vēsturei ir arī otra puse. Arī Krievijas raidorganizācijas izrādīja intensīvu interesi par Daugavas ēteru, bijušajā Padomju republikā uzsākot māsas stacijas ar tādiem pašiem nosaukumiem. Radās arī krievu valodas stacijas, cieši sadarbojoties ar tādiem raidorganizācijām kā Eho Moskvi un Sputnik. Viena no tām bija Radio PIK, kas 24 gadus raidīja 100,0 MHz frekvencē, bet 2021. gada jūlijā zaudēja licenci. Iemesls bija nesamaksātie sodi par licences noteikumu pārkāpšanu, īpaši noteikumiem par bruņota konflikta izraisīšanu, valdības gāšanu un teritoriālās integritātes pārkāpšanu, kā arī par ārvalstu propagandas izplatīšanu. Pēc radio slēgšanas tā īpašnieks intervijā Krievijas ziņu portālam salīdzināja regulatora noteiktos sodus ar bandu izspiešanas shēmām 20. gadsimta 90. gados un apgalvoja, ka Latvijai jābūt pateicīgai Padomju Savienībai par mājokļu un elektrostaciju būvniecību. Pēc pilna mēroga kara sākuma Ukrainā stacijas Facebook lapā, kas joprojām pastāv, tika publicētas ziņas no Krievijas ziņu portāliem. Neskaitot iepriekšminētās epizodes, Latvijas radio attīstība bija līdzīga mūsējai... Iepriekš minētie pionieri – MIX FM, EHR, SWH un Skonto – izveidoja radio grupas, kas kopā ar sabiedrisko radio tagad dominē lielākajā daļā Latvijas ētera. Piemēram, Rīgā tiem pieder 25 no 30 pilsētā izmantotajām frekvencēm. Ar MIX FM (102,7 MHz) saistīti ir Radio ROKS (88,6 MHz), Radio Melodija (93,9 MHz), Relax FM (94,9 MHz) un AvtoRadio (103,2 MHz), ar EHR (104,3 MHz) Retro FM (94,5 MHz), EHR Plus (96,2 MHz), EHR SuperHits (96,8 MHz) un EHR Latviešu Hiti (101,0 MHz), ar SWH (105,2 MHz) SWH Rock (89,2 MHz), SWH Gold (90,0 MHz), SWH LV (100,0 MHz), SWH Plus (105,7 MHz), un ar Radio Skonto (107,2 MHz) Lounge (99,5 MHz), Skonto+ (102,3 MHz) un Radio TEV (106,8 MHz). Sabiedriskās programmas ir pieejamas 90,7 MHz (LR-1), 91,5 MHz (LR-2), 93,1 MHz (pieci.lv), 95,8 MHz (LR-6 NABA), 103,7 MHz (LR-3 Klasika) un 107,7 MHz (LR-4 Doma Laukums) frekvencēs. Starp neatkarīgajām radiostacijām ir Radio Marija Latvia 97,3 MHz frekvencē, BBC World Service 100,5 MHz frekvencē, Christian Latvijas Kristīgais Radio 101,8 MHz frekvencē un divu staciju TV3 grupa, kurā ietilpst Star FM 106,2 MHz frekvencē un TOPradio 98,3 MHz frekvencē. Pēdējā sāka darboties kā pirātiska radiostacija 1992. gadā. Pēc tam, kad 2007. gadā tika pieņemts (pirms tam tika piespriests 150 stundas sabiedriskā darba un konfiscēta aparatūra), tās dibinātājs nolēma turpināt darboties legāli. Viņš pārdeva staciju 2021. gadā. Stacijas, kas apzīmētas ar plusa zīmi, kā arī LR-4, MIX FM, ROKS, Melodija, AvtoRadio un TOPradio raida krievu valodā.

Tā kā jau esam rakstījuši par stacijām, kas sevi prezentē pirmās, ir pienācis laiks pieminēt to, kas patiesi dominēja Latvijā... Tā ir stacija ārpus Rīgas, ko jaunieši izveidoja kopienas centrā. 1991. gada 15. maijā Radio Sigulda sāka raidīt mazpilsētā Siguldā, kas atrodas 50 kilometrus uz austrumiem no Rīgas. Tās pirmsākumi atgādina mūsu pašu Radio Opatów, ar Radio Pćim, Radio Jelenia Góra un Legnica Studio A elementiem... Tā bija radiostacija, ko klausījās visur – mājās, automašīnās un

veikalos. Tā pārraidīja arī vietējās ziņas, vietējo uzņēmumu reklāmas, un cilvēki apmainījās ar sveicieniem un laba vēlējumiem. Radio bija rosīgs; tā nebija tikai mūzika ar reklāmām pa vidu, atcerējās viens no jauniešiem, kas tolaik tur strādāja. Kamēr studija bija tukša, tika retranslētas satelītstacijas, tostarp vācu kabeļtelevīzijas-satelīttelevīzijas Radio Star*Sat, kas darbojās kopš 1988. gada. Kā norādīts "World Radio TV Handbook", sākotnēji izmantotā frekvence bija 70,71 MHz, bet 20. gs. deviņdesmito gadu pirmajā pusē tā tika mainīta uz 70,5 MHz. 1997. gadā Radio Sigulda saņēma CCIR frekvenci, bet vismaz divpadsmit gadus tā izmantoja OIRT apraidi kā padeves avotu raidītājam, kas darbojās ar 89,8 MHz frekvenci. 2011. gadā stacija iznomāja ētera laiku tagad jau likvidētajai automobiļu radiostacijai Radio Autoziņas no Rīgas, taču partnerība bija īslaicīga. Diemžēl Radio Sigulda līdz mūsdienām nepastāvēja. 2013. gadā tā tika izlikta pārdošanā un iegādāta divu radio dīdžeju brāļu un māsu, kuri tikko sāka savu darbību, dēļ. Viens no brāļiem līdzdibināja Radio 101 no Rīgas, kuru pārņēma kāds krievu uzņēmējs, bet tas tolaik pazuda no ētera. Jaunā Siguldas stacijas versija tika saukta par Radio 7... un darbojās līdz 2025. gada sākumam. Pašlaik šī frekvence pieder EHR grupai, un tajā var klausīties programmu ar Latvijas hitiem.

Apkopojot šo ceļojumu cauri Latvijas radio vēsturei, atzīmēsim vēl vienu interesantu faktu. Latvijā – atšķirībā no Polijas – 20. gadsimta 90. gadu sākumā televīzijas stacijas tika atvērtas biežāk nekā radiostacijas. Tomēr tās nebija pilnvērtīgas televīzijas stacijas, bet gan raidlaiki divos valsts noteiktos kanālos. Līdz ar to atļauju saņēma desmitiem.

Un nu – brauciens uz Rīgu no Okēcie ilgst nedaudz vairāk par stundu. Vasarā vietējā temperatūra piedāvā patīkamu atelpu no iespējamā karstuma. Tomēr, ja kļūst pārāk karsts, var atvēsināties ar aukstu, dabīgu kvasu. Veikalu plauktos ir daudz poļu produktu, īpaši piena produktu. "Łaciate" pat ir ieguvis savu baltu nosaukumu – "Margé". Arī Latvijā, tāpat kā Lietuvā, jau labu laiku darbojas plastmasas pudeļu depozīta sistēma. Ir vērts tās neatstāt parastajā veikalā, bet gan meklēt depozīta sistēmu...

Paldies VEF Vēstures muzeja pārstāvei Dacei Kaprānei par palīdzību šī raksta sagatavošanā. Tiem, kurus interesē komercradio attīstība, iesaku apmeklēt vietni www.freefm.lv un digitālo bibliotēku www.periodika.lv. Tie, kas meklē sīkāku informāciju par agrākiem laikiem, ir aicināti apmeklēt vietnes radiopagajiba.lv un **www.hamradio.lv**.